

In Griekenland trekt de recessie diepe sporen in de economie. Er zijn veel drastische maatregelen genomen en er liggen er meer in het verschiet. Intussen kijkt de wereld kritisch mee. Voor economische groei heeft Griekenland vier topsectoren aangewezen, waaronder de agrarische sector, die nog steeds relatief stabiel is. De Griekse agrofood-industrie is goed voor bijna een kwart van de omzet en een kwart van de werkgelegenheid. De huidige markt biedt kansen om deel te nemen aan de modernisering van de groente- en fruitteelt.

Grieken betalen een relatief hoge prijs voor groente en fruit.

Programma voor modernisering groente- en fruitteelt

Griekenland: landbouw als motor van groei

Te veel import, te weinig export

Griekenland kent een ontwikkelde economie zoals de meeste Europese landen. Dat 3% van het binnenlands product verdiend wordt in de landbouw is gemiddeld voor Europa. Toch is het aandeel van de beroepsbevolking dat werkzaam is in de landbouw kenmerkend: 12,6% (Nederland: 1,2%). Het is opvallend hoeveel groente en fruit desondanks wordt geïmporteerd. Zo staat de € 12 miljoen aan import van tomaten in schril contrast met het agrarisch potentieel van Griekenland.

Griekse groente- en fruitimport (cijfer 2010, in euro)

Product	Importwaarde
Sinaasappels	3 miljoen
Tomaten	12 miljoen
Citroenen	19 miljoen
Appels	18 miljoen
Aardappelen	77 miljoen

Zoals bekend is Griekenland met zijn klimaat en vele zonuren perfect voor het verbouwen van groente en fruit. De Griekse overheid heeft dan ook de agrarische sector aangewezen als topsector voor het stimuleren van de groei van de economie. Bovendien wil Griekenland de zelfvoorzieningsgraad verhogen en de markt voor eigen productie versterken, zodat het minder afhankelijk wordt van import.

Trends in consumptie

De Griekse keuken is in Griekenland een

belangrijk onderdeel van de cultuur. Griekse consumenten hechten veel waarde aan verse en kwalitatieve ingrediënten. Zo is de tomaat een kenmerkend ingrediënt in bijna elk recept en een product van nationale trots. Gemiddeld geven Grieken het grootste gedeelte van hun inkomen uit aan voedsel, 17,3%. Vele Grieken kopen hun groente bij voorkeur bij de groenteboer, hun brood bij de bakker en hun vlees bij de slager. Ondanks alles betalen de Griekse consumenten relatief hoge prijzen voor hun groenten en fruit.

Maar nu zit de Griekse consument in een spagaat. Aan de ene kant zegt 90% van de Griekse consumenten liever producten van eigen bodem te eten en 50% gelooft dat producten van eigen bodem superieur zijn aan geïmporteerde producten. Aan de andere kant heeft de crisis de consument gedwongen om meer prijsbewust inkopen te doen. Hiervan profiteren de grote supermarktketens, die nu al 50% van de retailmarkt van Griekenland in handen hebben. Dit percentage zal waarschijnlijk verder toenemen door de crisis.

Het investeringsklimaat voor de Griekse agrosector is gunstig

De groei van de grote moderne winkelketens heeft ook gevolgen voor de Griekse landbouw. De huidige agrosector zal zich in de toekomst

moeten conformeren aan de eisen van de grote supermarkten. Deze stellen zoals bekend hoge eisen aan volume, kwaliteit, traceerbaarheid en betrouwbare levering. De verouderde landbouw van Griekenland heeft moeite om aan deze eisen te voldoen. Dit terwijl Griekenland alles in huis heeft om een internationaal succesvolle landbouw- en voedselsector te ontwikkelen.

Profiel agrosector

Kenmerkend voor de Griekse landbouw is kleinschaligheid; in vele opzichten is de sector nog gefragmenteerd. Griekenland kent een grote interne afzetmarkt die overzichtelijk is, namelijk met een concentratie van consumenten in en rondom Athene en Thessaloniki. Prijszetting is vaak onvoldoende transparant. Per product zijn de productiekosten zo hoog dat de Griekse landbouw de concurrentie met de buitenlandse volumeproductie moeilijk aan kan, ondanks de transportkosten voor export naar Griekenland.

De punten waarop de ontwikkeling van de Griekse agrarische sector vastloopt, zijn voornamelijk de overheid en de boeren zelf. Ten eerste heeft Griekenland moeite om de versnipperde agrarische sector te verenigen. De landbouwsector bestaat uit veel kleine bedrijven. Deze hebben niet het kapitaal om grote investeringen te financieren. Terwijl innovaties wel nodig zijn om bij te blijven in de modernisering van de landbouw en mee te doen met de wereldwijde schaalvergroting.

Ten tweede mist Griekenland de knowhow om deze modernisering te realiseren. Daarbij durven vooral oudere lokale Griekse boeren niet altijd risico te nemen en blijven conservatief bij hun oude gewoonten. Er is te weinig ervaring met modernisering en te weinig steun vanuit de overheid. Interessant is een recent onderzoek waaruit is gebleken dat

– onder de huidige omstandigheden – maar liefst 1 miljoen hoogopgeleide Grieken (waarvan drievierde van 44 jaar of jonger) aangaven serieus te overwegen op het platteland een nieuw leven te beginnen. De helft van de respondenten gaf aan geïnteresseerd te zijn in de landbouwsector: de olijfteelt, maar ook de verwerking en distributie van voeding. Op dit moment is € 60 miljoen gereserveerd voor uitgifte van land aan startende boeren.

Het zoeken naar een nieuwe balans in de economie dwingt de agrarische sector tot hervormingen. Bijvoorbeeld totstandkoming van grotere en gecertificeerde producentenorganisaties en investeringen in technologie voor volumeproductie. Daarnaast hebben de crisis en het steunprogramma ook een gunstige uitwerking op het investeringsklimaat van Griekenland. De teruggang in de economie (-5%) heeft geleid tot een relatieve daling van prijzen en van investeringskosten. Zo zijn constructieprijzen en het minimumloon gedaald: € 580 per maand is op dit moment het minimumloon.

Nederlandse agribusiness

Veel Nederlandse bedrijven zijn al actief in de Griekse tuinbouw. Ondanks de financiële crisis die het land op dit moment doormaakt, heeft de agrarische sector niet zoveel geleden als de aangeslagen aandelenmarkt. Bovendien zijn Griekse beleggers op zoek naar alternatieve investeringsmogelijkheden.

Hier kan de Nederlandse agribusiness op inspelen door onze sterkte in technologie, innovatie en logistiek. Tot op heden is de Griekse landbouw niet concurrerend genoeg voor de internationale markt, waardoor het tomaten importeert uit Nederland. De landbouw is verouderd en versnipperd, hoewel de kentering is ingezet. Kansen liggen

er bij deelname aan het moderniseren van de Griekse groente- en fruitteelt en in het optimaal gebruik maken van de jaarrond productie.

De ontwikkeling in Griekenland is met name interessant voor exporteurs/toeleveranciers van zaden, plantmateriaal, bestrijdingsmiddelen en verwerkingsproducten, evenals voor afnemers van groente en fruit, inclusief 'biologisch'.

Er zijn diverse positieve ervaringen uit joint ventures tussen Nederlandse en Griekse partijen. Meer informatie hierover bij de economische en handelsafdeling van de Nederlandse ambassade te Athene. De Griekse overheid heeft al de banden met Israël aangehaald voor modernisering van de agrarische sector. In dat opzicht is er toenemende concurrentie voor Nederland als leverancier van goederen en diensten.

Bij voldoende interesse zal in 2013 een oriënterende handelsmissie naar Griekenland plaatsvinden. Begin 2013 zal The Economist in Athene een conferentie organiseren over de mogelijkheden van de Griekse landbouw.

Landbouwraad

Een uitgebreide marktscan van de Griekse tuinbouw, door het ministerie van EL&I en Rigakis Seeds, is verkrijgbaar op de Griekenlandpagina van Agentschap NL zie www.agentschapnl.nl